

consensus, ut multi volunt cum D. Th. aut saltem prior virtualiter perseveret, ut aliis placet.

36. *Quaest. 7. Quid si Matrimonium celebretur sub conditione: si Pater consentiat? R.* Si conditio sit de praesenti, vel praeterito, stante consensu Patris, valet matrimonium, etiamsi contrahentes illum ignorent. Quod si conditio sit de futuro, suspenditur matrimonium usque ad eventum conditionis. Ita omnes. Quod si pater taceat, aut aliter dubitetur de ipsius assensu, standum est circumstantiis, et praecipue menti contrahentium, an contenti fuerint, quod positive non disenserint. Recte autem animadvertit Roncaglia, cavendum esse Parochis, ne absque urgentissima causa admittant conditionata hujusmodi matrimonia, ex quibus oriri gravia possunt incommoda, et difficultates contra validitatem ipsorum.

37. Nota, valde differre conditionem a demonstratione, modo, die, causa, et similibus. Demonstratio enim, vel causa matrimonio adjecta, etiam si turpis sit, vel falsa non suspendit matrimonium. Hinc si quis dicat: *duco te, quia es virgo, dives, cet.* et isto errore feratur, valide contrahit, cum praebat consensum absolutum, qui non impeditur nisi ab errore circa substantiam, vel circa condiciones substantiales matrimonii. Neque suspendit *modus*, v. g. *duco te, ut mihi inservias*, etiamsi de re turpi sit, vel impossibili, v. g. *duco te, ut occidas*, quia consensus non pendet a modo, sicut a conditione. Verum si *modus* sit contra substantiam matrimonii, v. g. *duco te, ut adulterium facias*, videtur excludere animum vere contrahendi per intentionem contractui oppositam. *Dies* autem apposita, v. g. *duco te post triduum* suspendit contractum, quia ita contrahens non intendit perfectum ponere consensum, nisi post diem tertium.

CAPUT IV.

De usu Matrimonii.

38. *Quaest. 1. Quando sit illicitus usus conjugii? R.* Eum per se licitum esse docet Apost. ad Cor. 1. c. 2. *Uxori vir debitum reddat.* Potest autem ex accidenti esse illicitus: 1. si dubium sit de valore matrimonii, donec moraliter constet matrimonium carere legitimo impedimento. Hinc dubitans de morte prioris conjugis, non potest iterum contrahere, nisi constet saltem moraliter priorem conjugem obiisse; *ex c. dominus de secund. nup.* Pariter is, qui dubitat de impedimento matrimonium dirimente, nequit matrimonium contrahere, etiam cum opinione probabili de insubsistentia impedimenti; quia illicitum est ministrare Sacramentum cum sola opinione probabili de valore ipsius, ut declaravit Innoc. XI. Idem dico, si constet de impedimento et dubitetur de dispensatione; tunc enim neque potest contrahi matrimonium, neque illo forte contracto peti debitum, cum possessio stet pro impedimento. Secus vero, si constet de dispensatione, dubitetur vero de ipsius valore, cum pro illo stet possessio; scilicet si impedimentum sit de jure Ecclesiastico.

39. *Quaest. 2. An matrimonium jam inito, liceat contrahentibus petere debitum, aut reddere, si dubius sit valor ipsius? R.* 1. Durante dubitatione, si ve ipsa antecesserit matrimonium, sive illi supervenerit, conjux dubitans ante diligentiam adhibitam ad vincendum dubium non potest debitum petere; sed potest, ac debet reddere conjugi bona fide petenti. Constat ex *c. dominus de secund. nup.* et ex *c. inquisit. de sent. excomm.* Est autem expressa doctrina D. Thomae, Bonaventurae, et Antonini. Ratio autem

est, quia petens debitum operaretur cum conscientia practice dubia; non ita reddens, cum alter conjux jus habeat possessionis, quo nequit exspoliari, nisi certo constet de nullitate matrimonii.

40. R. 2. Contracto matrimonio bona fide, si adveniat ratio dubitandi, quae adhibita diligentia vinci non possit, non solum licet reddere, sed etiam petere, cum possessio stet pro illius valore in eo qui bona fide contraxit. Sic possessor bonae fidei, post diligentiam adhibitam, sicut potest rem apud se retinere, ita etiam potest ea uti. Sic etiam cum dubitatur de valore matrimonii propter dubitationem de impotentia in cap. *laudabilem* conceditur trienni experimentum, ut certi fiant conjuges de tali impedimento. Textus autem ab adversariis adducti intelligendi sunt de vitanda petitione, antequam adhibeatur prudens diligentia, et ipsa adhibita possit deponi dubitatio per iudicium reflexum de possessione valoris matrimonii.

41. Jam vero ad dignoscendum utrum validum censeretur matrimonium, an potius nullum, tres afferuntur regulae: 1. ut plurimum non tenetur conjux credere alteri asserenti se fecte consensisse, etiamsi id afirmet cum juramento, ex c. *per tuas de probat.* et c. *cum a nobis, de Test. et attest.* Dixi *ut plurimum*, aliquando enim est ratio aliter censendi, vel saltem dubitandi; puta, si conjux versetur in articulo mortis; si non soleat mentiri, aut pejerare; si sit persona pia, et velit separari, aut religionem ingredi, cet. 2. regula: si quis audiat ab aliis fide minime dignis, vel ex fama incerto auctore vulgata, adesse impedimentum, non habet prudentem rationem dubitandi, adeoque licite potest contrahere matrimonium ex c. *si duo* q. 6. 3. testimonium unius fidedigni, aut fama publica ex certo auctore, ut dicunt, exorta, sufficit, ut conjux a debito petendo absteineat, donec veritatem inquirat; sed non tenetur interim negare

conjugi petenti; imo, si adhibita prudenti inquisitione nihil inveniatur, potest et reddere, et petere. *Salmant. Navarrus*, alii.

42. An liceat debitum petere cum periculo gravi vitae, aut valetudinis? R. negat. cum nemo sit dominus suae vitae, vel salutis. Hinc si alter conjugum laboret lepra, morbo venereo, phthisi, vel alio morbo contagioso, debet ab usu conjugii abstinere, ne sibi, vel conjugii grave detrimentum inferat. Potest autem excusari aliquando, qui in diuturno morbo petit, aut reddit debitum, ut vitet in se, vel in alio periculum incontinentiae. Nunquam licet uti copula conjugali cum periculo abortus, qualis esse potest tempore praegnationis. Et ideo a S. Hieronymo, et aliis PP. graviter increpantur viri coeuntes cum muliere praegnante; *non tamen ita quod semper sit peccatum mortale nisi forte quando probabiliter timetur de periculo abortus*; inquit D. Th. in 4. dist. 81. Semper autem esse peccatum, saltem veniale, censent multi cum S. Antonio 3. p. tit. 1. c. 20 quod quidem ego verum esse sentio, nisi adsit periculum incontinentiae, vel alia honesta causa. Idem dico de coeuntibus tempore menstrui, qui venialiter peccant, nisi justa ratio excuset.

43. *Quaest. 4.* An et quale sit peccatum usus conjugii voluptatis causa? R. Extat propositio damnata ab Innoc. XI. dicens: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.* Est autem ratio, quia ordo naturae invertitur, cum delectatio, quae solum est via quaedam ad generationem instituta, habet rationem finis. Non est tamen mortale, ut fert communis opinio cum S. Th. *Suppl. q. 64. art. 6.* cum objectum non sit conjugibus graviter vetitum, nec delectatio habeat rationem ultimi finis. Imo nullum erit peccatum, sit conjuges intendant procreationem prolis, et utantur moderate

naturali voluptate, ut finem assequantur. Nequit autem a mortali vir excusari, qui dum accedit ad suam conjugem, aliam cogitat, ut animum pascat, vel ut se ad coitum, respiciendo ad imagines alieni sexus ob periculum delectationis de prohibito objecto. Ob quam rationem non licet conjugatis delectari de copula aliena, quicquid aliqui dicant.

44. *Quaest. 5.* Quale sit peccatum in conjugibus uti copula modo naturae indebito. Paucis rem expedio, quae ex tradita doctrina de sexto decalogi praecepto facile potest intelligi. R. igitur: 1. grave peccatum est in conjugate non servare vas debitum, quod quidem esse veram sodomiam, docetur communiter: 2. grave item peccatum est coire situ, et ratione minus apta, et naturali, si periculum sit effusionis semini; erit tamen veniale, si absque huiusmodi periculo fiat, aut sine alio affectu graviter interdicto. Ita D. Th. in 4. dist. 31. in fine. 3. erit etiam mortale inceptam cohibere seminationem, ubi sit periculum pollutionis extra vas naturale, aut impediendi generationem. Nota, permitti conjugibus oscula, et tactus, si proxime referantur ad copulam; aliter sunt veniale peccatum; erunt autem mortale, si proximum sit periculum pollutionis. V. A.

45. *Quaest. 6.* Quando usus conjugii sit praeceptus? R. 1. Conjuges nulla lege obligantur ad usum matrimonii; cum ille non sit de essentia conjugii, nec teneantur uti jure suo. R. 2. Saepè tenentur vel ex charitate vel ex justitia ad reddendum, atque etiam petendum debitum conjugale. Ac primo quidem graviter peccat conjux, qui alteri serio, et juste petenti debitum negat; cum materia gravis sit, et ex justitia debita. Non erit tamen peccatum saltem grave, si conjux viro neget benevolo, et remissi animo petenti, modo absit periculum incontinentiae. Nullum autem erit peccatum, si justa sit negandi ratio, puta, si alter conjux sit im-

moderatus, si modo innaturali, vel in loco publico, aut sacro, vel cum proprio peccato. Non est tamen ratio sufficiens negandi, si plures nascantur liberi quam possint alii, nisi id cedat in grave damnum filiorum qui prius nati sunt, et nullum sit periculum incontinentiae. Neque est ratio negandi peccatum ejus, qui petit, v. g. ob pravam finem vel voto castitatis obstrictus, cum valide quidem petat, quantumvis illicitè. Intellige, nisi ex reciproco consensu uterque vovent castitatem, quo in eventu adhuc probabiliter valide petunt, cum non intenderint cedere juri suo.

46. Sed conjux a reddendo excusatur, si reddere non possit absque peccato proprio, etiamsi veniali. Aliud vero dicendum, si peccatum se habeat ex parte exigentis; tunc enim nisi precibus ipsum retrahere possit, non solum potest reddere, verum etiam debet. Excusatur etiam nolens reddere conjugi ebrio, vel amenti; licet tamen eidem reddere, modo absit periculum seandali, vel abortus. Peccaret tamen, qui excitaret ad copulam conjuges ambos amentes, quia esset causa, ut filii carerent debita educatione. Nec vero tenetur quis reddere conjugi laboranti morbo contagioso cum periculo vitae vel gravis morbi; secus si periculum sit leve, aut levioris damni.

47. *Quaest. 7.* An, et quando conjuges teneantur petere debitum? R. Etsi nemo per se loquendo ad id obligetur, tenetur tamen ex charitate, v. g. ad avertendum periculum incontinentiae imminens conjugi. Hinc ait D. Th. Suppl. 3. p. q. 44. a. 2. *Quando vir percipit per aliqua signa, quod uxor vellet sibi debitum reddi sed propter verecundiam tacet, tenetur reddere.* Quod non obligat mulierem, nisi vir expresse petat, cum in eo verecundia praesumi non debeat. Excipe, nisi feminae certo constet de pudore, et timiditate mariti. Uxor autem non tenetur petere, nisi necesse id foret ad liberandum maritum a periculo incontin-

tiae. An autem haec obligatio oriatur ex iustitia, ut multis placet, an solum ex charitate, ut alii plures volunt, parum refert ad praxim. Ex iustitia vero legali tenetur conjux petere debitum, quando salus publica periclitatur, si prole careat.

48. Nota 1. Conjux prohibitus a petendo conjugali debito ratione voti, vel affinitatis, vel cognationis spiritualis post matrimonium contractae, potest ac debet illud reddere, si adsit periculum incontinentiae in altero conjugue. 2. Conjux impeditus, quamvis in periculo sit incontinentiae, non potest debitum petere, sed potest dispensationem postulare; nisi forte aliquando sit periculum in mora, et commode obtineri nequeat dispensatio, ut probabiliter docent aliqui. 3. Quod liceat conjugi petere debitum ab excommunicato, constat ex *c. quoniam multos c. 11. q. 3.* An autem excommunicato id liceat, non ita certum est. Probabilior tamen DD. sententia affirmat, eo quod lex Ecclesiastica non obliget cum tanto periculo, in quo versaretur Excommunicatus, qui nec posset separari a conjugue, nec posset petere.

CAPUT V.

De cohabitatione, et divortio Conjugum.

49. *Quaest. 1.* An, et quando teneantur conjuges simul commorari? *R.* Conjuges tenentur ex iustitia ad habitandum in eadem domo, mensa, et thoro. Unde nemo conjugum, altero invito, potest alio discedere ad longum tempus ex *c. 1. de conjug. lepr.* nisi adsint justae causae, v. g. publici boni, vel alienae familiae. Quod si vir diu alibi manere debeat, tenetur, si commode possit, secum ducere uxorem, ut cum ipso habitet; ipsa vero sequi virum tenetur, tanquam sui, et familiae caput. Intellige, nisi inde timea-

tur grave ipsius, vel periculum, vel onus, aut nisi aliter pactum fuerit in contractu matrimonii. Virum autem vagum sequi mulier non tenetur, uti nec exulem, ut probabiliter docent multi, aliis repugnantibus, mea quidem sententia probabilius.

50. Possunt conjuges ex mutuo consensu invicem separari, modo absit periculum incontinentiae, et nullum detrimentum afferatur educationi proles. Ita communiter DD. ex illo Apost. 1. ad Cor. 7.: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas.* Potest quoque vir, invita muliere, peregrinationem, saltem brevem suscipere; sed in muliere non licet, cum sit subjecta viri potestati, nec deceat feminam ut plurimum peregrinari.

Dubitari solet, an liceat viro non habitare cum uxore, quae promissam dotem non solvit, et an eam alere teneatur? Quod ad primum attinet, negant communiter TT. eo quod obligatio simul habitandi oriatur ex lege naturali, ac Divina Matrimonii, quae non pendet a solutione dotis. Ad 2. vero respondent, virum non obligari ad alendam uxorem, quae cum possit solvere dotem, non solvit. Ita constat ex *l. pro oneribus c. de jure dotts*, ubi ideo dicitur constitui dotem, ut ex ea vir uxorem alat. Excipe, nisi vir duxerit absque promissione dotis; aut dos fortuito, et sine uxoris culpa perit: vel uxor denique famulatum suum viro praestet, ratione cujus alii debet a viro: ob adulterium autem potest vir uxori negare alimenta; verum si sit occultum, nequit illa negare cum infamia uxoris, aut aliorum scandalo.

51. *Quaest. 2.* Quid est divortium, et quotuplex? *R.* Divortium in genere est separatio conjugum inter se; est autem duplex: divortium *quoad vinculum*, cum ita separantur, ut nullum maneat vinculum matrimonii; et *quoad thorum*, cum manente vinculo, se-

parantur quoad habitationem, mensam, thorum. Jam vero certum est, matrimonium inter fideles esse quoad vinculum indissolubile, et declarat Trid. Sess. 24. *Can. 5. et 7.* Idque jure naturali, et Divino, cum solubilitas repugnet fini institutionis Matrimonii, nimirum rectae educationi proles. Nec solum consummato id convenit, sed etiam rato, quod pariter ad eum finem ordinatur. De jure autem divino positivo constat Matth. c. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet;* et Lucae 17. *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur.* Pauli 1. ad Cor. 7. *Iis, qui matrimonio conjuncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

52. *Quaest. 3.* An aliquando matrimonium consummatum dissolvi possit quoad vinculum? R. 1. Certum est illud dissolvi morte alterius conjugis, ita ut is qui superstes sit, possit iterum matrimonio copulari. 2. Certum ex dictis est, vivente conjugate nullo humano jure posse solvi vinculum matrimonii, cum sit divino jure insolubile. R. 3. Ex privilegio in favorem fidei a Christo Domino concesso, dissolvi matrimonium infidelium, si altero ad fidem converso, alter in sua infidelitate obduratus renuit cohabitare cum converso, aut cohabitare vult, sed non sine contumelia Creatoris, aut periculo subversionis conjugis fidelis. Patet ex c. *Quanto, de divort.* et ex 1. Cor. 7. *Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi.*

53. Quod si uterque conjux ad fidem convertitur, matrimonium fit ratum, id est indissolubile ex c. *quanto, de divort.* modo sit consummatum post conversionem; alias R. Pontifex gravibus de causis dispensare potest, ut constat ex decreto Urbani VIII. et late probat Bened. XVI. de Syn. lib. 6. c. 4. adducens auctoritatem S. Pii V. et Greg. XIII. qui

id aliquando in praxim deduxere. Quid vero si infidelis nolit quidem Christianam religionem amplecti, sed tamen cum conjugate fidele habitare vel sine alterius periculo, nec injuria Creatoris? Adhuc illud matrimonium dissolvi posse, censent TT. multi cum Bellarmino de Mat. c. 12. Est tamen hoc loco animadvertendum 1. cum D. Thoma, matrimonium illud non solvi, donec fidelis transeat ad alias nuptias. 2. Iste prius monere debet infidelem, an velit ad fidem converti ex praecepto Greg. XIII. et Pii V. Quod si infidelis sit longe absens, aut ita latitans, ut facile interpellari nequeat, multi requirunt dispensationem S. Pontificis, ut possit alter novum matrimonium contrahere. V. laudatum Bened. qui plures solvit quaestiones ad hoc argumentum pertinentes.

54. *Quaest. 4.* Quomodo solvatur quoad vinculum matrimonium ratum? R. Matrimonium ratum, et legitimum, sed nondum copula consummatum dissolvitur 1. per professionem Religiosam. 2. Per Papae dispensationem. Constat primum ex Trident. Sess. 4. *Can. 6. Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugis non dirimi, anathema sit.* Cuilibet ergo conjugum datur bimestre ad deliberandum, utrum velit matrimonium consummare, an potius Religionem ingredi. Quo tempore exacto, non licet ulterius solve- re matrimonium, et tenetur quilibet alteri eorum exi- genti reddere debitum. Dum autem conjux ordinem religiosum est ingressus, alter nequit ad alias nuptias transire, donec conjux profiteatur; quod si ille professionem non emittat, tyrocinio exacto, tenetur stare contractui matrimonii, qui per solam professionem dissolvitur.

55. Dissolvitur quoque matrimonium ratum auctoritate Papae ob causam gravissimam, ut re ipsa in eo dispensarunt Martinus V. et Eugenius IV. et

teste S. Antonino Pius II., et Pius IV., teste Navarro, Greg. XIII. et alii. Videtur enim hanc potestatem ad bonum Ecclesiae concessam esse a Christo ipsius Vicario, sicut et ad dispensandum in professione Religiosa, quae fortius est vinculum. Ita Bellarminus, Navarrus, et alii contra S. Bonav. Scotum, et alios non paucos.

56. *Quaest. 5.* Quando licet divortium quoad *thorum*? R. Manente vinculo matrimonii licet conjugibus invicem separari quoad *thorum*, et domicilium, si justae, et graves causae intercedant. Causae autem divortii sex omnino assignari solent. 1. Est adulterium alterius. 2. Saevitia alterius, sed non nisi auctoritate iudicis. 3. Si conjux alterum ad haeresim, aliudve grave peccatum inducit, vel in grave ipsius periculum. 4. morbus contagiosus, ex quo probabiliter imminet periculum infectionis. 5. Haeresis, vel apostasia matrimonio superveniens, quae si periculum afferat subversionis, innocens tenetur ab alio separari; si secus, non tenetur, sed potest ab eo discedere, imo et potest ingredi religionem, si haeresis ab Ecclesia sit iudicata. 6. Mutuus consensus ob finem aliquem spiritualem. Quod tamen non solet permitti, nisi uterque ingrediatur Religionem; aut altero Religionem ingresso, conjux remanens in saeculo emitat votum continentiae.

57. *Quaest. 5.* Qualis adulterii notitia sufficiat ad divortium faciendum? R. Certum est omnibus, virum posse dimittere uxorem adulteram, ut constat ex verbis Christi Matth. 5. v. 19. *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur.* Idem communiter docetur de viro adultero, quem potest uxor dimittere, ex c. *praeterea* 32. q. 5. et c. *idololatriae* 37. q. 1. Resp. 2. Ad id non sufficit suspicio quaevis de adulterio, sed talis, quae seculum ferat moralem quandam certitudinem, ut cum D.

Th. et Antonino TT. docent; quamquam non requiratur certitudo tanta in foro interno, quanta in externo. Hinc ad faciendum divortium non sufficiunt amplexus, oscula, tactusque impudici, nisi ex adjectis vehementer oriatur suspicio de adulterio. Nomine autem adulterii in hoc loco veniunt etiam sodomia, et bestialitas, ut probabilior sententia docet cum D. Th. *suppl. q. 62. ar. 1.*

58. *Quaest. 7.* An vir cognito adulterio uxoris teneatur eam dimittere? R. Ratione adulterii tantum non teneri, quia divortium, introductum in favorem innocentis, non debet in ejus poenam verti. Ita D. Th. loco cit. *ar. 5. ex c. idol. 27. q. 1.* Ubi laudatur Aug. dicens: *Dominus autem permisit, causa fornicationis uxorem dimitti, non jussit, dedit locum Apostolo monendi, ut qui voluerit non dimittat uxorem infidelem.* Monent autem Doctores cum D. Th. virum saepe ad id obligari ad vitandum scandalum, ne videatur ejus peccati particeps; vel ad correptionem uxoris, nisi alia via eam possit corrigere. Uxor autem non nisi raro tenetur virum adulterum dimittere; nisi forte ad tempus, dum spes affulget probabilis ea via fore corrigendum. Utrum autem innocens conjux teneatur alterum recipere ex adulterio emendatum? Aliqui ajunt ad id obligari ex lege charitatis; ego vero non ausim id ei onus imponere, cum ex una parte id a Christo permissum videam; et ex alia non videam cur lex charitatis obliget ad tantum onus, ut quis recipiat eum apud se, qui sibi fregit conjugii fidem. Unde verba illa c. si vir adulter: *Debet, sed non saepe recipere peccatricem,* a Glossa explicantur de debito quoddam *honestatis, non necessitatis.*

59. *Quaest. 8.* An, et quando non liceat conjugii divortium facere ab adultero conjuge? R. Id non licere 1. si uterque sit adulter, quod si alter sit emendatus, potest juxta multos divertere ab adultero, qui

nolit respicere; quod tamen alii probabiliter negant. 2. Si conjux consentiat in adulterium alterius, amittit jus recedendi ex *c. discretionem de eo, qui cogn.* Sed consentire censendus non est, qui vel ignorat, vel prudenter disimulat crimen conjugis, vel qui causam praebuit tantum remotam, ut vir qui feminam male tractarit. 3. Conjux, qui per vim, aut errorem innoxium adulterium commisit; sed metus non excussat. Notat etiam Dicastillo, virum posse uxorem dimittere, quae extra matrimonium fornicetur, putans virum esse mortuum; secus si vir fornicetur, putans mortuam uxorem. 4. Si injuria sit remissa, sive verbo, sive tacite aliquando externo signo; sed qui post condonationem in adulterium relabatur, jus alteri praebet dimittendi.

60. Demum notare oportet sequentia. 1. Facto divortio per sententiam judicis, potest innocens cogere adulteram, ut ad se redeat, nisi ex ejus licentia votum continentiae emiserit. Ita contra paucos tenet communis sententia cum D. Th. in 4. d. 35. q. un. a. 6. quia, ut ait S. D. *Cum divortium sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus revocandi uxorem.* Id tamen non nisi raro expedit ob timorem mortis, aut saevitiae facile a viro inferendae. 2. Si conjux innocens, facto juridice divortio, in adulterium labitur, secundum multos, cum injuria sit compensata, jus amittit divortii, ita ut, altero petente, teneatur ad eum redire. Negat tamen probabilior sententia cum D. Th. quia per judicis sententiam innocens absolutus fuit a servitute, et adulter jure suo privatus. Nichilominus ait D. Th. *secundum aequitatem iudex ex officio suo debet eum cogere, ut caveat periculo animae ejus, et scandalo aliorum, quamvis non possit revocationem petere.* 3. *Divortium non potest celebrari, nisi iudicio Ecclesiae,* inquit D. Th. quem Bellarminus, et alii sequuntur, cum sit actio publica, quae privata

auctoritate si fieret, magnis foret perturbationibus obnoxia. Alii id solum requirunt cum adulterium est occultum, alii denique multi divortium fieri posse contendunt privata auctoritate, modo adulterium sit certum, nec ex separatione oriatur scandalum.

61. Nota 4. Facta juridica separatione, vir innocens potest Religionem ingredi, etiam invita adultera, et sacros Ordines suscipere, manente tamen vinculo matrimonii, si istud fuerit consummatum. Contra, etiam post divortium non licet adultero religionem ingredi, vel sacris initiari, nisi annuente ipsius conjuge, vel nisi is statum perpetuum assumpserit, aut aliter tacite veniam ei dederit. Nota 5. Nomine saevitiae non potest conjux propria auctoritate conjugem dimittere ex *c. significasti de divortio*, nisi sit in mora periculum, aut iudex facile nequeat conveniri. Sed non est arguendus saevitiae conjux, qui alterum minis tantum, aut moderata poena coercet, sed requiruntur mala gravia, et injusta, quae nimis molestam reddant vitam, attentam conditione personarum. Facto autem divortio, filii educandi sunt apud conjugem innocentem. Quod vero ad expensas attinet, si divortium factum sit culpa patris, ejus expensis proles est educanda ex auc. *si Pater. c. divortio facto*; e contrario expensis matris, si ista fuerit in culpa, ut habetur in Glossa, et communis docet sententia; quamquam in hoc non ita DD. consentiant, requiritur tamen judicis sententia.

CAPUT VI.

De impedimentis matrimonii, et praesertim de iis, quae matrimonium impediunt tantum.

62. Sunt quaedam impedimenta, quae matrimonium reddunt tantum illicitum; alia insuper illud ir-

ritum faciunt. Priora dicuntur impediencia; posteriora dirimentia. Jam vero quod Ecclesia possit constituere impedimenta matrimonium impediencia, non negant vel ipsi haeretici, qui tamen ipsi denegant potestatem adstruendi impedimenta dirimentia. Sed contra ipsos statuit Trid. Sess. 24. Can. 4. *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse instituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in is constituendis errare, anathema sit.* Quamvis enim Ecclesia non possit invalida reddere Sacramenta a Christo D. instituta, potuit tamen ob bonum commune Ecclesiae infirmare contractum, sine quo Sacramentum matrimonii non conficitur.

Hanc potestatem convenire R. Pontifici, et Concilio Generali, nemo unus dubitat. An etiam eam habeant Episcopi, controvertitur a TT. Quicquid sit de ipsorum jure primitivo, ipsis per se non licet ex veteri Ecclesiae consuetudine, et declaratione Urban. VIII. decreto suo approbantis declarationem S. Congreg. id expresse prohibentem, ut refert. Bened. XIV. *De Syn. Dioec. l. 7. c. 68.* Lex autem de impedimentis obligat quidem fideles omnes, non vero infideles, nisi eos, qui in ditione Pontificia degunt, sicut obligantur aliis legibus circa contractus.

63. *Quaest. 1.* Quenam sunt impedimenta impediencia tantum? R. Praeter culpam mortalem, et vinculum excommunicationis, sex potissimum reddunt matrimonium graviter illicitum, quae his versibus continentur.

*Ecclesiae vetitum, necnon tempus feriatum,
Atque Catechismus, crimen. sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

Ac primo sponsi graviter peccarent contrahendo contra prohibitionem Ecclesiae, quae fit a Parocho, vel Episcopo ob dubium impedimenti alicujus, vel in-

habilitatis inter copulandos; leviter tamen, si prohibitio sit ob venerationem alicujus festi, nec adsit aliorum scandalum. Tempus autem *feriatum* a Trid. Sess. 23. c. 10. assignatur ab adventu Domini usque ad Epiphaniam *inclusive*, et a die Cinerum usque ad Octavam Paschae *inclusive*. Quo tempore solemnitas nuptiarum interdicatur.

64. Itaque prohibentur eo tempore benedictio nuptialis, solemnns sponsae traductio in domum sponsi, solemnna convivia, cet. quae saepe erunt grave peccatum propter excessum; secus si fiant moderate. Nec vero eo tempore vetatur contractus matrimonii, modo fiat sine apparatu, et solemnitatibus. Et quamvis D. Th. S. Antoninus, et plures Canonistae censeant interdictum esse usum conjugii tempore feriato, eo quod Canones prohibeant uxoris traductionem: ab eis tamen dissentiunt communiter DD. quibus adhaeret Ben. XIV. *Notif. 80. n. 17.* Cujus est ratio praecipua, quia non sunt onera certa imponenda, ubi lex certa ea non praescribat. Canones autem adduci soliti consilium continent, non praeceptum; affertque in hanc rem declarationem S. C. editam 10. Jan. 1684. quae permittit traductionem sponsae in domum sponsi, modo fiat sine solemnitatibus. Tridentinum autem hortatur quidem conjuges ad non consummandum matrimonium ante benedictionem, sed non praecipit, ut communis est DD. interpretatio, et tradit idem Benedict. loco citato.

65. *Quaest. 2.* An, et quando contrahitur impedimentum catechismi? R. Nomine catechismi venit hoc loco illa fidei professio, quae ante baptismum fit nomine baptizandi. Et olim ab eo contrahi poterat, qui respondet pro infante; sed hodie videtur sublatum a Tridentino, ut decrevit S. C. teste Diana. Hinc Parochi in libro distinguere debent paternos catechismi a patris baptismi.

Quaest. 3. Quodnam crimen impediatur matrimonio? R. 1. Incestus cum consanguinea conjugis in primo, vel in secundo gradu, qui matrimonium impedit cum quacumque alia persona; item incestus cum propria matre, vel filia: 2. raptus alienae sponsae: 3. uxoricidium: 4. presbytericidium: 5. susceptio propriae prolis ex baptismo impedit redditionem debiti: 6. publica poenitentia, quandiu durat: 7. Matrimonium cum moniali. Sed haec per non usum sublata sunt, exceptis voto, interdicto et sponsalibus. Episcopus autem tantum in interdicto dispensare potest.

66. *Quaest. 4.* Quid de impedimentis sponsalium, et voti? R. 1. Impediunt matrimonium sponsalia cum alio contracta, et non dissoluta; violaretur enim in re gravi fides alteri data contra justitiam. R. 2. Impedit quoque matrimonium votum simplex sive castitatis, sive religionis; vel non nubendi. Votum autem Religionis, et castitatis absolutum ante matrimonium nequit ab Episcopo dispensari, sed potest si fuerit conditionatum, aut poenale. Potest etiam dispensare in voto ab ipsis emissio post consummatum matrimonium, nisi ex mutuo consensu emiserint. Ita DD. multi cum S. Antonino contra alios. Idem dico de potestate dispensandi votum ante matrimonium elicitum, ut conjux possit petere debitum, tum quia haec facultas datur Episcopis ex antiqua consuetudine; tum quia Pontifex non videtur voluisse sibi reservare hanc potestatem, cum haec reservatio cederet in destructionem animarum propter periculum incontinentiae, quod frequenter adesse solet. Imo si periculum sit in mora, nec facilis aditus ad Papam, potest Episcopus dispensare hoc votum, ad contrahendum matrimonium.

67. *Quaest. 5.* Quomodo necessariae sint denunciationes? R. Praescriptum est a Trid. Sess. 24. c. 1. ut ne celebretur Matrimonium sine praevis pro-

clamationibus quae fieri debent in Ecclesia intra Missarum solemnias, et quidem a proprio Parocho, et intra propriam uniuscujusque conjugis parochiam, tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo interpolentur. Post ultimam denunciationem licet contrahere eadem die; non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciations, declaravit S. C. in *Sess. 24. c. 1. de reform.* Imo Rit. Romanum post duos integros menses repetendas esse jubet denunciations, nisi aliud videatur Episcopo.

68. Non potest Parochus dispensare, nisi urgeat necessitas, et Episcopus adiri nequeat, modo factus sit certior nullum subesse impedimentum. Potest autem facere denunciations per alium Sacerdotem, et quidem probabiliter etiam tempore concionis, vel magni concursus, si aliqua instet causa, cum ita finis Tridentini obtineatur. Quod si alter sponsorum ante breve tempus in suam parochiam venit, S. C. declarat, denunciations faciendas in loco, unde discessit. Si vero alter sponsorum sit exterus, ante denunciations debet Parochus fidem habere autenticam coram Ordinario, et quidem originis, de sponsi libertate. Quod multo magis circa vagos curandum est, quorum matrimoniis nequi Parochus assistere sine licentia Episcopi, ut praescribit Tridentinum.

69. *Quaest. 6.* An, et quis teneatur impedimentum denuntiare? R. Post factas proclamaiones unusquisque sciens impedimentum, etiamsi sit occultum, tenetur illud denuntiare. Quod si tale sit, ut alteri infamia oriri possit, monendus est prius, et privatim corrigendus, si spes emendationis affulgeat, nec sit in mora periculum. Denunciatio autem est facienda ab eo qui noverit impedimentum, etiamsi illud per testes probare non possit; quia hujusmodi revolutio pro-

derit vel ad vitandum peccatum, vel ad reparandam injuriam Sacramenti; praesertim cum in probabilissima multorum sententia unus testes fide dignus satis sit ut Episcopus prohibeat matrimonium, nisi agatur de praesudicio tertii, in qua hypothesi requiritur plena probatio ex *c. licet*, et *c. Omni de Testam.* Vide alia apud auctorem.

CAPUT VII.

De impedimentis Matrimonium dirimentibus.

70. Praeter defectum veri consensus, impedimenta dirimentia sunt quindecim, his versibus contenta.

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Aetas, affinis, si clandestinus, et impos,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta.*

71. *Quaest. 1.* Quisnam error dirimat matrimonium? *R. 1.* Error personae de jure naturae irritat matrimonium; variata enim persona, variatur substantia contractus, dum qui intendit contrahere cum una, v. g. Bertha, non consensit contrahere cum alia v. g. Anna. Ita omnes *TT.* cum *D. Th. Suppl. q. 51. a. 1.* Et hoc locum habet, etiam si error sit crassus, et qui facile vinci posset; imo etsi error sit comitans, nec dederit causam contractui, ita ut adhuc errore cognito, initum fuisset matrimonium. Hoc enim solum probat, quod tunc foret quidem consensus, sed re vera talis in praesenti contractu non adfuit. *R. 2.* Error circa qualitatem personae comitans, sed non dans causam contractui, non irritat matrimonium; unde si quis contraheret cum corrupta, aut paupere, vel ignobili, quam putabat virginem, vel divitem, aut nobilem,

his qualitibus praecipue non motus, sed aliunde, valet proculdubio matrimonium; quia in eo eventu adest voluntarium ad illud requisitum. Ita *DD.* communiter.

72. *R. 3.* Magna lis est inter *TT.* an valeat matrimonium cum errore circa qualitatem personae, qui det causam contractui; quod scilicet cognito, matrimonium non fuisset contractum. Communis est auctorum doctrina ipsum irritare matrimonium, si qualitas redundet in substantiam. Sed quo pacto id dignoscatur, hoc opus, hic labor. Triplex tamen regula adsignari potest. 1. Tunc qualitas in substantiam redundat, cum quis habet animum contrahendi sub tali conditione, et non aliter: 2. cum qualitas non est communis aliis, sed propria, et individua alicujus personae particularis, puta, si quis crederet se contrahere cum primogenita Regis; error enim qualitatis redundaret in persona. Tertia regula, quam tradit *D. Th.* ea est: si consensus fertur directe, et principaliter in qualitatem, et minus praecipue in personam ipsam; secus vero si consensus praecipue fertur in personam, et minus praecipue in ipsius qualitatem. Unde si quis dicat: *Volo ducere Titiam, quam puto esse nobilem*, tunc error non redundat in personam, nec invalidat matrimonium; contra, si apud se statuatur: *Volo ducere nobilem qualem puto esse Titiam.*

73. *Quaest. 2.* Quid de impedimento conditionis? *R.* Homo liber per ignoratiam ducens servam, invalide contrahit ex jure Ecclesiastico, ut probabilius docet *D. Thomas*, sed fundato in jure naturae, cum talis contractus quodammodo adversetur et bono proli, et bono Sacramenti. Quod si liber scienter contrahit cum serva, matrimonium est validum ex jure Canonico, etsi jus Civile aliud videatur statuere in *1. de ancillis. c. de incertis nupt.* Esset tamen irregularis ex *c. si quis. dist. 34.* Quaecumque autem ignorantia,